

Paul van den Heuvel (VVNH) en Evelien Verbij (VBNE) met premier Mark Rutte en Staatssecretaris Sharon Dijksma tijdens de Klimaattop op 26 oktober.

foto Min/16M

Actieplan Bos en Hout

Een verandering in het denken over de bos- en houtketen in Nederland

Op 26 oktober 2016 ondertekenden premier Rutte en staatssecretaris Dijksma en twintig organisaties het Actieplan Bos en Hout tijdens de nationale Klimaattop. Nooit eerder ondertekende een Nederlandse premier een actieplan op het gebied van Bos en Hout. Wat maakt dit zo urgent? Wat is er nu anders dan in het verleden en waarom werden velen verrast door de publiciteit rond het voornemen 100.000 hectare nieuw bos aan te planten?

— Gert-Jan Nabuurs (Wageningen Environmental Research) en Jaap van den Briel (Probos)

> Er liggen twee wereldwijde ontwikkelingen ten grondslag aan het Actieplan Bos en Hout: de klimaatdoelen uit het VN Parijsakkoord van december 2015 en de wereldwijde trend naar een economie die is gebaseerd op hernieuwbare grondstoffen. Het Parijsakkoord benadrukt het wereldwijd inzetten van duurzaam bosbeheer en duurzaam houtgebruik voor het verbeteren van de CO₂-balans van bos en hout. Daarnaast heeft de EU een strategie gelanceerd om minder gebruik te maken van fossiele brandstoffen en het minder afhankelijk te zijn van andere continenten voor grondstoffen. Door deze ontwikkelingen tezamen wordt verwacht dat de Nederlandse consumptie van hout sterk gaat stijgen (figuur 1). Het is echter duidelijk dat de Nederlandse bos- en houtsector voor deze ontwikkelingen niet klaar is. De zelfvoorzieningsgraad neemt af, houtgebruik in de bouw is laag,

bijna de helft van het in Nederland geproduceerde hout verdwijnt in semi-commerciële private kachels, er wordt niet geïnvesteerd in bosverjonging of nieuwe herkomsten en het kennisniveau van bosbeheer is laag.

De opstellers van het Actieplan onderstrepen dat er actie nodig is, en wel om de volgende redenen:

1. Nederland moet verantwoordelijkheid nemen voor de houtproductie, want ook andere EU-landen kijken voor hun bio-economie al naar de relatief kleine duurzame hout-productiegebieden op de wereld.
2. Gezien de doelen voor klimaat en duurzaamheid moet Nederland blijven streven naar meer en hoogwaardig duurzaam houtgebruik, zonder in te boeten op duurzaamheid in de gebieden van herkomst.
3. In de houtverwerkingsmarkt zal zoveel mogelijk waarde uit de levenscyclus van het hout

gehaald moeten worden met zoveel mogelijk houttoepassingen met een lange levensduur. Producten moeten zoveel mogelijk gerecycled kunnen worden.

- De sector moet hout inzetten waar de meeste duurzaamheidsvoordelen te behalen zijn. Hout kan een alternatief zijn voor aluminium, staal en beton in de bouw omdat hout bij de productie veel minder energie kost. Biomassa zal eerst voor bruikbare materialen ingezet kunnen worden alvorens energie te leveren.

Het Actieplan is door een brede coalitie van bosbeheerders, natuur- en milieurorganisaties, hout- en papierbedrijven, bio-energie producenten, recyclingindustrie en kennisinstituten tot stand gebracht. De basis hiervoor is ruim vijf jaar geleden door Platform Hout in Nederland (PHN) gelegd met het opstarten van een brede dialoog met toonaangevende milieurorganisaties als Stichting Natuur en Milieu, Greenpeace en het Wereld Natuur Fonds. Mede aanleiding was ook een 'Onderzoeksagenda Bos en Hout Internationaal' op basis waarvan de Natuurvisie van het ministerie van Economische zaken een 'Actieplan Bijdrage Bos aan Groene Economie' vroeg. Via dit beleidskader betaalde het ministerie van Economische zaken het Instituut voor Maatschappelijke Innovatie (procesbegeleider) en Probos en Alterra-Wageningen UR (kennisinstituten) om de stakeholders van het Actieplan te ondersteunen.

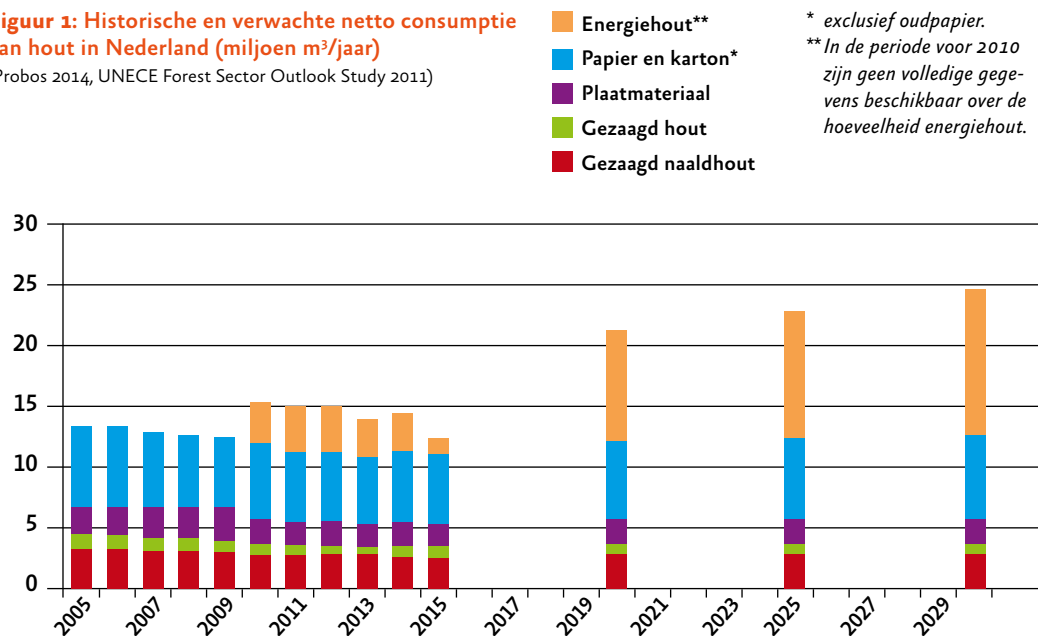
Het Nederlandse bos voorziet in een breed scala aan producten en diensten. Daarnaast is sinds kort duidelijk dat de vastlegging van CO₂ door bos en hout een essentieel onderdeel kan vormen voor de klimaatdoelen in 2050. Het European Forest Institute heeft aan de vooravond van de klimaatop in Parijs naar buiten gebracht dat de Europese bos- en houtketens door middel van klimaat-slim-bosbeheer (zie kader) een surplus van 9 procent van de totale CO₂-uitstoot van de EU kunnen opvangen. Dit als extra bovenop het bestaande niveau van 13 procent van de totale emissies die de EU bossen nu al compenseren. Het Nederlandse bos absorbeert jaarlijks 2,9 miljoen ton CO₂. Er is qua CO₂-opslag winst te boeken op drie fronten: 1) meer bosaanplant en landschappelijke beplantingen, 2) klimaat-slim-beheer van bossen en 3) de levensduur van hout in de keten verlengen.

Investeren in bos en hout

Bosbeheer is altijd al een kwestie van investeren op lange termijn geweest. Door de hernieuwde aandacht voor klimaatdoelen en hernieuwbare grondstoffen wordt dit investeren mogelijk, maar ook noodzakelijk. De vermeden uitstoot van dit Actieplan loopt op van 2,4 Mton/jaar in 2030 tot 4 Mton CO₂/jaar in 2050. Dit laatste komt neer op 2 procent van de huidige Nederlandse uitstoot. De gemiddelde kosten voor aanleg en onderhoud liggen in 2030 voor de belangrijkste acties uit het Actieplan (zie hieronder) op 38 €/ton CO₂. Deze kosten zijn hoger dan sommige energiebesparingsopties, maar veel lager dan bijvoorbeeld ondergrondse opslag en veel duurzame energie-

Figuur 1: Historische en verwachte netto consumptie van hout in Nederland (miljoen m³/jaar)

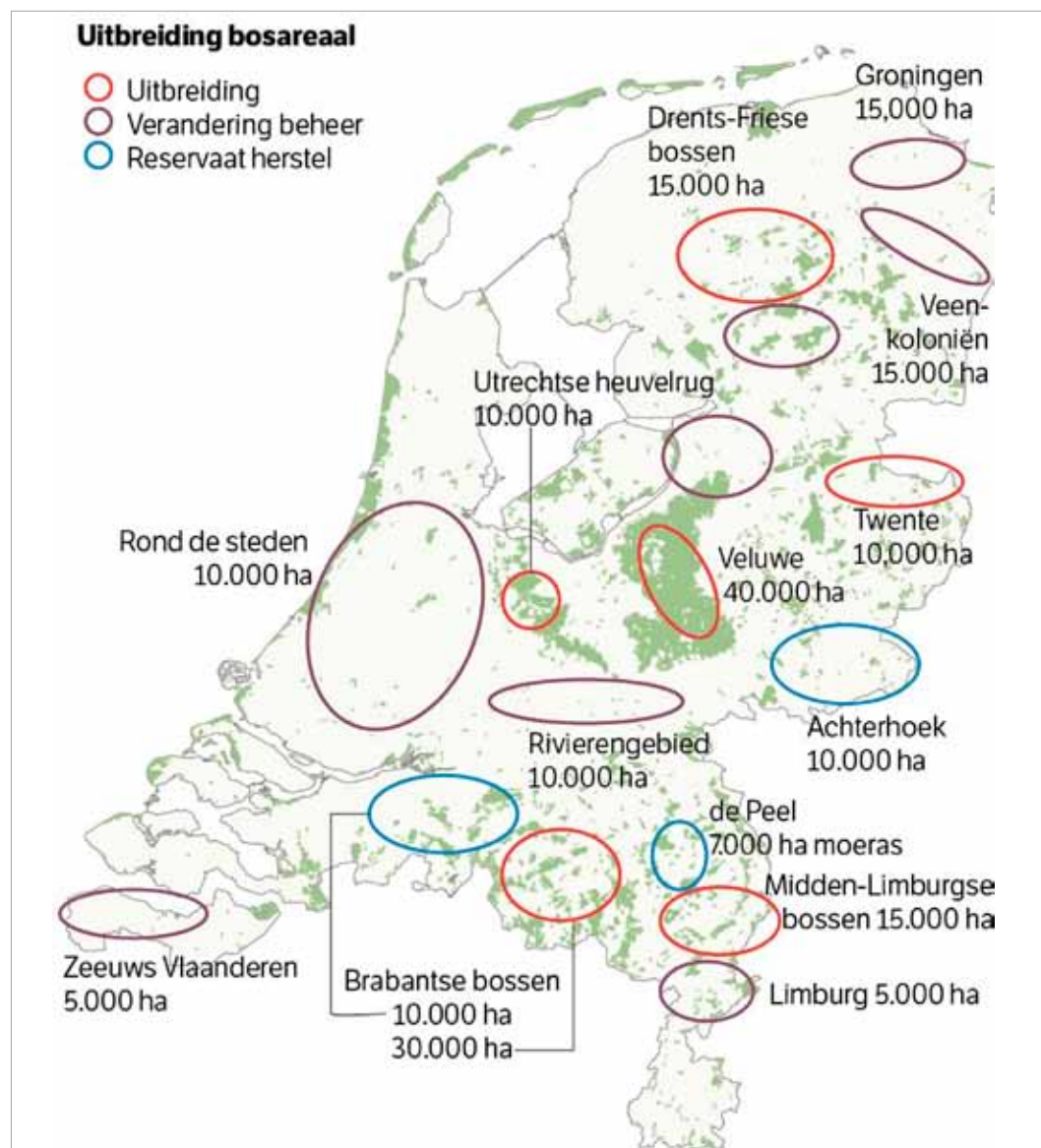
(Probos 2014, UNECE Forest Sector Outlook Study 2011)

* exclusief oudpapier.

** In de periode voor 2010 zijn geen volledige gegevens beschikbaar over de hoeveelheid energiehout.

Figuur 2: Presentatie van zoekgebieden waar het bosbeheer verbeterd kan worden en/of het areaal uitgebreid (aangepast van NRC).

Klimaat-slim-bosbeheer

Klimaat-slim-bosbeheer gaat verder dan het denkbeeld uit de jaren negentig over louter CO₂-opslag in bossen. Klimaat-slim-bosbeheer drijft op drie pijlers:

- 1) het duurzaam verhogen van productiviteit en inkomens,
- 2) aanpassen van het bos en verhogen van veerkracht omwille van de klimaatverandering,
- 3) het verbeteren van de broeikasgasbalans onder beschouwing van de lokale omstandigheden.

Dit kan dus gaan om een hele brede set van maatregelen, juist goed kijkend naar de lokale omstandigheden en andere functies van het bos. Op plaatsen waar de groei afneemt, kan het gaan om verjongen met nieuwe soorten. Op andere locaties mogelijk combinaties met vloedbossen en/of het instellen van strikte reservaten. Ook kan het gaan om het versterken van de regionale houtmarkt (samenwerkende bouseigenaren) en betere inzet van het hout in bijvoorbeeld constructies. Energieopwekking kan ook onderdeel zijn van deze keten.

opties op de korte en middellange termijn. Voor het geïnvesteerde geld in de bos- en houtketen worden echter ook allerlei andere zaken gerealiseerd, zoals recreatiemogelijkheden, bescherming van grondwater, biodiversiteit en aankleding van het landschap.

Actieplan op hoofdlijnen

Het Actieplan bevat een breed scala van acties gericht op de hele keten van bos, bosbeheer en hout. Het Actieplan markeert misschien ook een paradigmaverandering in het denken over bos en bosbeheer, waarin productie weer meer aandacht krijgt. Productie maar dan zonder dat de gewonen waarden van de afgelopen dertig jaar op het gebied van ouder bos en meer biodiversiteit, overboord te kieperen.

Kortweg komt het Actieplan neer op drie aandachtspunten:

- 1) meer bos,
- 2) beter bosbeheer met verhoogde oogst, en
- 3) meer gebruik van hout in de bouw.

Deze drie aandachtspunten zijn onderverdeeld in de volgende twaalf concrete acties:

- Uitbreiding bosareaal met 100.000 hectare (zie figuur 2).

- Vijftig procent productiever en duurzamer bosbeheer.
- Tien regionale verzamelpunten voor sorteren en overslag creëren.
- Kennisontwikkeling voor groenbeheerders met de Gereedschapskist Climate Smart Forestry.
- Via cascadering van hout een optimale levenscyclus voor hout(vezels) creëren.
- Stimuleren dat houtskeletbouw mainstream wordt.
- Dialoogvoering over bio-energie zodat bio-energie een optimale rol krijgt in cascadering.
- Samenwerking in de rondhoutketen om zo meer toegevoegde waarde van Nederlands rondhout te genereren.
- Financieel instrumentarium aanpassen om daarmee een groter aandeel duurzaam geproduceerd hout te realiseren.
- Door de Plattelandsverordening EU te gebruiken, kunnen EU-subsidies beschikbaar komen voor de bos- en houtketen.
- Private financiering voor bosbeheer en bosaanleg stimuleren via een privaat beleggingsfonds 'Mijn Bos'.
- Er moet draagvlak voor het Actieplan komen en er moet worden gestuurd op de voortgang.

Meer gebruik van hout in de bouw. Lent bij Nijmegen

Foto Hans van den Bos, Bosbeeld

De opgaven van het Actieplan zijn niet iets van de bos- en houtsector alleen. Hoe warm en positief veel mensen ook denken over bomen en bos, begrip en steun voor meer bos en hout(oogst) is niet vanzelfsprekend. Investeren in draagvlak is daarom belangrijk. Gezien de urgentie van het klimaatbeleid en de raakvlakken met tal van beleidsterreinen (water, biodiversiteit, landschap, landbouw, leefbaarheid, recreatie) kan het slagen van dit programma alleen slagen met een breed gedragen betrokkenheid en gevoelde verantwoordelijkheid.

Er zijn enorm veel positieve reacties binnengekomen op het Actieplan. Bijvoorbeeld op het onderdeel bosuitbreiding kwamen allerlei ideeën binnen: over combinaties met voedselbossen, korte omloop bos voor bijvoorbeeld spinhoutproductie voor Accoya (een houtverduurzamingsmethode), combinaties met zoekgebieden voor de NNN, agroforestry met bijvoorbeeld walnoot etc. Ook rond eigendom en beheer van het nieuwe bos kwamen ideeën binnen, bijvoorbeeld voor jonge generaties mensen die kleine boerenbedrijven erven, maar dit niet voort willen zetten. Maar er kwamen ook minder positieve reacties. Een groot plan raakt natuurlijk aan bestaande belangen en beelden. De veranderingen die ten grondslag liggen aan het Actieplan zullen alle bos- en natuurbeheerders gaan raken. Het is dus belangrijk dat men zich een beeld zal gaan vormen, en iedereen wordt uitgenodigd om actief mee te denken.

Nederland heeft relatief veel oud grovedennen bos dat door middel van een uitkapbeheer vaak niet de juiste kwaliteit verjonging levert zoals hier op de achtergrond te zien is. Door relatief kleine aanpassingen in bijvoorbeeld SNL zou soms gekozen kunnen worden voor kaalkap. Een onderdeel van een aangepast SNL kan bijvoorbeeld gericht zijn op het ondersteunen van het inplanten van nieuwe herkomsten of soorten gericht op een betere groei, kwaliteit en klimaatbestendig bos: een vorm van klimaat-slim-bosbeheer.

Hoe verder?

Het huidige Actieplan is nadrukkelijk een aanbod van de initiatiefnemers aan de samenleving. Door middel van nieuw beleid, tal van investeringen en acties willen zij de maatschappelijke betekenis van bos, bomen en hout(vezel) in Nederland beter gaan benutten. De klimaatproblematiek biedt daarvoor een zwaarwegend argument. Het Actieplan, de onderliggende studies en de dialoog hebben in feite niet meer beoogd dan dit aanbod te onderbouwen en onder de aandacht te brengen. Het is een basisschets die verder ontwikkeld en geoperationaliseerd moet worden, met nadrukkelijk nog een bredere groep van stakeholders. Het warme onthaal op de Nationale Klimaatop betekent groen licht om door te gaan. De (kritische) reacties zijn vooral een reden de dialoog te zoeken en aan samenwerking te werken. De volgende stap is de uitwerking in een plan van aanpak als basis voor investeringsbesluiten. Het kernteam bestaande uit de Vereniging van Bos- en Natuureigenaren, de Koninklijke Vereniging van

foto Gert-Jan Nabuurs

Nederlandse Houtondernemingen, Probos, Natuur en Milieu en Alterra heeft dit inmiddels opgepakt.

De nieuwe fase heeft vier aandachtvelden namelijk: recht zetten, recht doen, benutten en faciliteren:

- 1) **Recht zetten.** Door de eenzijdige aandacht van de pers heeft een aantal relevante partijen een te eenzijdig beeld gekregen van het Actieplan. Zo is het niet de bedoeling dat de voedselproductie beperkt gaat worden. Tevens heeft de kaart met zoekgebieden voor bosuitbreiding (figuur 2) onterecht de indruk gewekt dat er reeds besluitvorming heeft plaatsgevonden. Ook gaf de kaart de indruk dat half Nederland zou worden bebost. Dit terwijl 100.000 ha, slechts 2,4 procent van Nederland is. Dit soort misverstanden worden allereerst de wereld uitgeholpen door middel van communicatie met het publiek en door overleg met provincies en LTO.
- 2) **Recht doen.** Het initiatief van dit Actieplan komt van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Nader overleg met provincies, waterschappen en gemeenten zal recht doen aan de bevoegdheden en verantwoordelijkheden die deze lagere overheden voor bos, landschap en hout hebben. Ook zal met de landbouwsector bekeken worden of er meer synergie te behalen valt dan nu voorzien.
- 3) **Benutten.** De initiatienemers hebben tal van

reacties gekregen van partijen die hun aandeel willen leveren en mee willen doen. De initiatieven uit de 'energieke samenleving' willen de opstellers van het Actieplan zo veel mogelijk betrekken.

- 4) **Faciliteren.** In deze nieuwe fase zal niet alleen duidelijke moeten worden 'wat precies' en 'hoe', maar vooral ook hoe maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, overheden en investeerders de acties mogelijk gaan maken met kennis, subsidies, regelingen etc.

Ten slotte

De doelen in het Actieplan passen uitstekend in de visie en missie van de betrokken organisaties. De opstellers van het Actieplan zijn zich er allemaal van bewust dat het hier ook om een verandering in denken over bos, bosbeheer en houtgebruik gaat. Dit zal tijd vergen. Mogelijk twintig jaar of meer. De bosuitbreidingen in het begin van de 20^e eeuw hebben immers ook ruim dertig jaar gekost. Momenteel ligt de meest uitdagende stap voor ons: het geheel aan plannen en ideeën met oude en nieuwe partners uitwerken tot succesvolle concrete acties. Pas dan gaat het iets betekenen voor het beheer. Om dit te laten slagen zal het nodig zijn in brede dialoog en samenwerking te blijven investeren. Het Actieplan dient op korte termijn een solide overleg- en werkstructuur te krijgen. Een structuur als drager van de planuitvoering, maar tevens in meer algemene zin

als promotor en hoeder van verdergaande duurzame coproductie met meerwaarde voor natuur, milieu en groene economie.<

gert-jan.nabuurs@wur.nl

Het Actieplan Bos en Hout is een door twintig organisaties en ministeries ondertekend plan. Medeopstellers zijn (naast de auteurs van dit stuk): Evelien Verbij³, Peter van de Knaap⁴, Paul van den Heuvel⁵, Henk Wannings⁶, Frouke Pieters⁷, Jaap Stokking⁸, Guido Enthoven⁹.

Medeauteurs van de achtergrondstudie zijn: Jan Oldenburger², Anjo de Jong¹, Mart-Jan Schelhaas¹, Kees Hendriks¹, Raymond Schrijver¹, Huib Silvis¹, Geert Woltjer¹.

1. Wageningen Environmental Research
2. Probos
3. Vereniging Bos en Natuureigenaren VBNE
4. Ministerie Economische zaken
5. Vereniging Van Nederlandse Houtondernemingen VVNH
6. Staatsbosbeheer
7. Natuur en Milieu
8. Ministerie Infrastructuur en Milieu
9. Instituut Maatschappelijke Innovatie

Referenties

<http://edepot.wur.nl/390425>

<http://probos.nl/publicaties/in-de-pers/1325-actieplan-bos-en-hout>